

MOGUĆNOSTI I BUDUĆNOST BH. DRUŠTVA

Uvod

Prije razrade teme želim iznijeti nekoliko stvari koje upotpunjuju sliku i pomažu cjelovito sagledavanje problema. Reducirati složen problem na samo jednu njegovu manifestaciju i svojski se truditi za nju naći lijeka je u najmanju ruku nepošteno.

Čitava interakcija bh. društva i Evrope (koja eufemistično predstavlja u ovakvim vrstama diskursa „razvijeni svijet“ i nivo civilizacijskog razvoja koji se treba dosegnuti) me jezivo i groteskno podsjeća na poslovicu: „Rugala se kuka krivome drvetu“. Problemi bh. društva nisu ni po čemu drugačiji, niti različiti od evropskih; jedina je razlika što se oni u BiH lakše uočavaju i manifestuju zbog nefunkcionalnosti državnog aparata.

U ovome trenutku suštinski problem Evrope, bh. društva i svih ostalih društava koja počivaju na idejama humanizma, renesanse i prosvjetiteljstva je jedno dugotrajno stanje obezglavljenosti, stanje beskonceptijskog kretanja kroz vrijeme i prostor. Ideje na kojim je sagrađen evropski kulturni prostor i društvo (civilizacija bi ovdje bila krajnje nespretan i kabast termin) su kulminirale i doživjele optimum svojih ostvarenja u XIX vijeku. To je vrijeme kada nauka počinje istiskivati religiju iz društvene potke i načela odnosa čovjek – ostali ljudi – okruženje i nametati se kao humani supstrat društva i ideja vodilja napretka: beskonačni izvor efikasnih rješenja za sve čovjekove probleme.

I svjetski rat je bio događaj koji je za sva vremena raspršio tu iluziju. To je bio prvi rat u historiji čovječanstva u kojem je nauka aktivno potpomagala ratnu industriju. Efikasnost krika njenih radionica smrti je ostavila Evropu zapanjenu i šokiranu pred milionskim žrtvama što su ostale na bojištima. Crv sumnje se uvukao u dotadašnju nepokolebljivu vjeru u nauku i njenu neupitnu progresivnost i dobroćudnost. Strahote I svjetskog rata su dovele do tog da se on nazove „ratom koji je okončao sve ratove“.

Evropska naopaka bajka

Tri su pojma bitno obilježila ideje, teorije i pokušaje osnivanja utopijskih društava. To su zemlja Dembelija (eng. The Land of Cockaigne), *Utopija* Tomasa Mora i *Grad sunca* Tomaza Kampanele. Dembelija je mitska zemlja koju su stvorila eskapistička maštanja srednjovjekovnog čovjeka suočenog s teškoćama i nepravdama srednjovjekovnog težačkog života. Zbog svojih odlika ona postaje dijelom golijardske lirike: mjesto suprotnosti koje ne pozna srednjovjekovna društvena ograničenja i koja se redovno krše – opate prebijaju njihovi monasi, seksualne slobode su svakom dostupne – monasi sebi odabiru časne sestre, dok je hrana prisutna u izobilju – pečene guske same ulijeću u usta, s neba kiši sir, a teku potoci vina. Iz eskapističkog tješenja pred surovošću srednjovjekovnog života Dembelija se prenosi u evropsko kolektivno pamćenje, pri čemu se njeno izobilje i sloboda pozicioniraju kao nepisani ideal svih potonjih pokušaja stvaranja idealnih društava i utopijskih teorija i ideja.

Drugi bitan uticaj je sama *Utopija*. Pored ironičnog naziva, ona predstavlja jednu vremenski udaljenu totalitarističku preteču i varijantu Hobsovog društvenog ugovora gdje se blagostanje i funkcionalnost države ostvaruje pojedinčevim prihvatanjem raščovječavanja tako što će biti bespogovorni izvršilac zadanih naredbi i tuđih odluka u velikoj mašini društva. Pak, Kampanelin *Grad sunca* se više bavio moralnim načelima i etikom u idealnom društvenom uređenju i kao takav postao standard za pitanja moralnih načela i etike za utopijske projekte što su uslijedili.

Autarkija koja krasi Fukojamin *Kraj povijesti i posljednjeg* čovjeka je nehotični trijumf autorove tvrdnje da su liberalna demokratija kao ustroj društva i kapitalizam kao tip društvenih odnosa najbolje i najfunkcionalnije prenošenje Dembelije u ovozemaljsku stvarnost. Nema potrebe iznositi šta su ostavile u amanet čovječanstvu praktične utopije XX vijeka.

Bosanski lonac

Nije mi cilj iznošenje problema bh. društva, već esencije onog što je proizvelo probleme i moguće načine njihovog otklanjanja.

Obezglavljenost i beskonceptijsko stanje bh. društva su rezultat promjena okolnosti unutar političkog i društvenog determinizma i procesa negativne aberacije: saobražavanja negativnog s negativnim. Naše društvo je izgubilo zdravo razmišljanje i odgovornost ponašanja jer su mu to omogućili strani izvori moći. Nužno je podvući crtu: nad našim društvom visi obaveza političkog konstituisanja da postigne konsenzus oko upražnjavanja vrste društvenih odnosa – proameričkog ili proevropskog tipa kapitalizma. Ulazak u Evropsku uniju kao novi tip civilizacijskog uređenja i geografske ekonomije zavisi od uslova da se opredijelimo za unutrašnje određenje koje će stvarati nove i dodatne vrijednosti kako bismo plasirali vlastiti društveni proizvod.

Bosna i Hercegovina je prije dvadeset i dvije godine napustila jedan oblik civilizacijskog uređenja i priprema se za drugo „tranzitirajući“, pod vječno prijetećim šengenskim zidom, na krivo protumačenoj ideji liberalizacije, što je problem upravljačkog kapaciteta društva. Niko ne misli da je nama izlaz u novim i dodatnim vrijednostima kako bismo trošili, nego oslanjanje na najamničku psihologiju pomoći koju smatram antropološkim defektom mentaliteta ovog prostora. Bh. društvo nije nesposobno da stvara, niti je servilno, već je ogrezlo u dugogodišnjem ali moralno opravdanom očekivanju da kreatori ovako nakaradne društvene stvarnosti priznaju grešku i isprave je. Međutim, dampovanje loših praksi od Evrope od prvog dana, nerazumijevanje i neznanje kako se postaviti prema raspadu Jugoslavije i problemu u BiH, nerazumno direktno presađivanje nasumično odabranih najboljih zapadnih kompromisa u realitet koji im, najblaže rečeno, nije blizak, ne budi nadu i nije razlog za radost.

Drugi dio problema je kulturne prirode. U slučaju da nam Evropska unija nametne svoju pravnu stečevinu kao našu kulturu, narodu ovog prostora prijeti raščovječavanje i odustanak od sebe kao subjekta kulture i civilizacije. Problem je okretanje ka radu, a ne iščekivanje da nam neko drugi ponudi rješenja i dadne vrijednosti za trošiti, što znači da smo na niskom nivou kulture. Kultura nije zabavno, pozorišni program izvedbene prirode, neprocjenljive knjige i prodaja umjetničkih slika: kultura je proces oblikovanja ponašanja pojedinca i naroda spram opstanka i razvoja u zatečenom prostoru. I u tom smislu trebamo postati subjektom kulture i

civilizacije i biti odgovorniji naspram okruženja koje nas *neće* u sebe ovakve kakvi jesmo, jer smo nedavno napustili jedan oblik civilizacijskog uređenja, a za drugi nismo pripremljeni. Ima li spasa? Naravno!

Moramo vidjeti koliko smo daleko otišli pogrešno da se možemo vratiti razvojnim potencijalima koji nam daju mogućnost opstanka. Bez političkog konstrukta bh. društva ne postoji ni pravni konstrukt bh. društva. Opredijeliti se za koji tip društvenih odnosa praktikovati. Opredijeliti se za način kako ovo bogatstvo koje imamo usmjeriti u društveno odabrane ciljeve.

Umjesto zaključka

Odbijam prihvatiti utilitarističko-materijalističko-hedonistički princip civilizacije i kulture koji je sad na djelu, jer on nema šanse za opstanak. Sadašnje kulture i civilizacije ne mogu opstati jer su se zavadile sa ideološkim arhitekturama što su im omogućile da postanu dominantne i jer su došle u sukob s prirodom. Ovakav model civilizacijskog uređenja je zapao u ćorsokak, jer nam ekosistem više ne daje čistu vodu i vazduh, dok istovremeno to uređenje ne razumije život s načela geopolitičkog razumijevanja, jer je nasilno i uljuljkano u lažna obećanja i mogućnosti regresivne tehnologije.

Informatička revolucija je za sva vremena izmijenila komuniciranje, stvaranje, primanje, razmjenu i dolazak do informacija i kulturne baštine. Ako mladi ljudi nisu danas u mogućnosti svojim znanjem, obrazovanjem i kulturom riješiti nijedan u moru problema Evrope i svijeta, onda neka u budućnosti ne budu isti problem kakav su sada misao, naučna zajednica i kulturna tekovina koji su ih obrazovali: one su ili digle ruke od sebe čekajući drugog da im pomogne da opstanu, ili uzalud slijede otpisane, propale, ishlapjele i neprirodne zakrpe i kompromise što su nazor pokrпали probleme društva 1970-ih, a danas su izvor novih slabosti. Mladim ljudima preostaje da pronađu način kako da iskoriste taj nevjerojatni tehnološki potencijal zajedno s mudrošću i iskustvom koje se vjekovima prikupljalo u dalji napredak društva, a ne u svrhe očuvanja danas bezvrijednog kompromisa, što je u onom trenutku olakšao bol, a na duge staze produžio proces dezintegracije društvenog tkiva.

Na kraju: ne izgubiti pravo na čovječnost, na kulturu, jer je ona više od znanja i obrazovanja. To je pitanje našeg opstanka. I Evropa i svijet će nas više cijeniti na osnovu onoga čime ćemo pridonositi (nove i dodatne vrijednosti), a ne preko onog što prosimo i moljakamo.

Literatura

Gibbon, Edward, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*.

Kalin, Boris (2001), *Povijest filozofije*, 25. izdanje, Školska knjiga, Zagreb.

Kovačević, I. i dr. (1991), *Engleska književnost (600-1700)*, prvi tom, IP „Svjetlost“, Sarajevo.

Misita, Nevenko (2012), *Evropska unija – pravo konkurencije*, Revicon, Sarajevo.

Mirza Čerkez